

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

10 Sociální
zemědělství
let v ČR

Sociální zemědělství 10 let v České republice

EVROPSKÁ UNIE
Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
Evropa investuje do venkovských oblastí.
Program rozvoje venkova

PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

CELOSTÁTNÍ SÍŤ PRO VENKOV

Autorský kolektiv: Eliška Hudcová, Jan Moudrý ml., Tomáš Chovanec, Jan Moudrý st.

Text brožury neprošel jazykovou korekturou

Fotografie: Martin Matěj, archiv Asociace sociálního zemědělství,
archiv Celostátní sítě pro venkov („CSV“)

Grafické úpravy, sazba a tisk: Princo International, spol. s.r.o.

SLOVO PŘEDSEDY PRACOVNÍ KOMISE SOCIÁLNÍHO ZEMĚDĚLSTVÍ

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

dostala se vám do rukou brožura vydaná při příležitosti desetileté soustavné podpory sociálního zemědělství v České republice. Jeho historie v naší zemi je ale mnohem delší. První vláštovky se začaly objevovat už po roce 1990 s cílem napravit chyby minulého režimu spojené se zaměstnáváním lidí se znevýhodněním (anebo spíše s jejich nezaměstnáváním) a dalšími způsoby jejich sociálního začleňování. Už tehdy se ve vládním programu vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením objevila zmínka o dvou vzorových provozech sociálního zemědělství, i když termín sociální zemědělství se začal používat až mnohem později. Přes další kroky v oblasti, jako je náhradní plnění, profilování chráněných dílen a chráněných pracovních míst spolu s příspěvky Úřadu práce ČR na zaměstnávání osob s postižením, jsme se v naší zemi postupně propracovali k tomu, že si sociální zemědělství u nás získalo stabilní pozici. A ani tím celý proces nekončí, ba právě naopak vrcholí příprava zákona o registrovaném sociálním podniku, kde bude poprvé definován i pojem sociální farma, který dá celé naší činnosti pevnější rámec. Kromě podpory zaměstnanosti osob se znevýhodněním v zemědělském prostředí nadále a soustavně držíme rámec sociálního zemědělství i v oblasti sociální integrace dalšími formami, jako jsou sociální služby, terapie a vzdělávání na farmách. Na tom všem (a mnoha dalších aktivitách) se intenzivně podílela a stále podílí naše Pracovní komise sociálního zemědělství Ministerstva zemědělství. Věřím, že nejlepším důkazem smysluplnosti našich snah jsou všichni ti lidé se znevýhodněním, jejichž životní situace se díky sociálnímu zemědělství zlepšila a nabrala nový směr.

Činnost komise byla mnohdy průkopnická, prosazovali jsme věci, které u nás byly do té doby nevídané. Jsem proto velmi vděčný všem, kteří stejně jako my nepochybovali o přínosu sociálního zemědělství, vzali si toto téma za své a práci komise podpořili. Její současní i bývalí členové projevíli při své dobrovolné činnosti velký zápal, zapomenout ale nechci ani na všechny odborníky, zaměstnance Úřadu práce ČR, a také na první velký zdroj naší inspirace – sociální farmy ze zahraničí. Mezinárodní spolupráce a aktivní výměna zkušeností, ať už formou projektů či seminářů a konferencí, nám od začátku pomáhala, a pomáhá i v současnosti, směřovat naše snahy. Za prosazení sociálního zemědělství rozhodně vděčíme i francouzskému příkladu, který nám v počátcích posloužil jako velký vzor pro zakládání a fungování venkovských center integrace.

Ohlédneme-li se za poslední dekádu, zjišťujeme, že jsme v oblasti podpory lidí se znevýhodněním, kteří žijí na venkově i ve městech, opět o něco dále a že naše práce dává smysl. A o to větší je to rovněž závazek i do příštího desetiletí.

Jiří Netík

O SOCIÁLNÍM ZEMĚDĚLSTVÍ

Zemědělství neodmyslitelně spoluutváří vzhled našeho venkova. Kdysi byl charakteristický malými poli a loukami a množstvím krajinných prvků – mezemi, remízky, stromořadími. Pole a lesy náležely zemědělcům, kteří dokázali v krajině hospodařit, a přitom zachovat její funkční i estetickou stránku. Po druhé světové válce došlo v zemědělství k zásadním změnám, odvíjejícím se od znárodňování a združstevňování. Menší půdní bloky byly sjednoceny do celků a s rostoucí intenzifikací hospodaření začalo převládat plošné pěstování monokultur. Změnilo se i rozložení hospodářských zvířat v rámci zemědělské krajiny, chovy byly v rámci intenzifikace sloučeny do velkokapacitních zařízení. Souběžně se rozpadla síť pro drobné zpracování místní produkce. Po roce 1989 se obtížně obnovovala tradice rodinných farem, které musely znovu objevovat vztah k půdě a cit pro správnou zemědělskou praxi. Dále i velké zemědělské podniky na venkově stabilizovaly svou pozici, což se opět odrazilo na tom, jak dnes venkov vypadá a jak se na venkově žije. Zatímco v minulosti se lidé na venkově dokázali postarat o své starší, chudé, nemohoucí bližní, tato absorpční schopnost postupně vymizela a dlouhodobě se jí nedaří obnovit. Svůj podíl na tom má i zmenšování a rozpad rodin, vyliďňování venkova, změna životního stylu či stahování služeb do měst. Dále také přenášení kdysi automatických svépomocných činností v oblasti sociální prevence a péče na profesionály. Přesto se objevuje v posledních desetiletích mnoho nových iniciativ, které usilují o udržitelný venkov, jenž může být příjemný k životu i na pohled. Jsou systematicky rozvíjeny politiky, které mají zachovat i na venkově služby a nabídky, díky kterým zůstane životaschopný a atraktivní. **Jednou z těchto iniciativ, která se cíleně zaměřuje na podporu kvality života zranitelných osob, je sociální zemědělství.** Sociální zemědělství propojuje odpovědné hospodaření, které dodržuje postupy správné zemědělské praxe, s prvky sociálního začleňování osob se znevýhodněním. Patří sem možnosti od integračního zaměstnávání, přes přípravu na zaměstnání, sociální služby a terapeutické aktivity, až ke vzdělávání na farmách, přičemž sociální farma se zároveň stává důležitým komunitním a oživujícím prvkem v konkrétní lokalitě.

Takto koncipované sociální zemědělství začalo v České republice získávat soustavnou podporu ustavením pracovní skupiny a rozvojem řady projektů, které této myšlence poskytují osvětu. Cílem publikace, která se Vám dostává do ruky, je těchto deset let rekapitulovat a nastínit další směřování sociálního zemědělství v Česku.

PŘEDSTAVENÍ AKTIVIT V OBLASTI SOCIÁLNÍHO ZEMĚDĚLSTVÍ NA ÚZEMÍ ČR OD ROKU 2013

Konceptuální úvahy o sociálním zemědělství v České republice započaly kolem roku 2013 u příležitosti končícího mezinárodního projektu zaměřeného na multifunkční zemědělství. Právě sociální aspekty zde byly velmi silně vnímány jakožto příležitost integrace lidí z ohrožených skupin do společnosti prostřednictvím jejich zapojení do zemědělských činností. Pojmenování tohoto jevu jako „sociální zemědělství“ se ukázalo jako reminiscence na něco, co bylo oficiálně z českého venkova ve druhé půli 20. století vyloučeno, ale na jeho konci se začalo vracet ve formě chráněných dílen, vzdělávání a jiných aktivit, které se odehrávají na statku.

Sociální zemědělství pojmávané v souladu s evropským vymezením je inovativní koncept, který reaguje převážně na potřeby místní komunity v oblasti sociálních otázek, přispívá ale také k udržování místních tradic, řemesel a historického odkazu našich předků. Jako takové klade důraz především na tři rozměry:

- **SOCIÁLNÍ** – sociální farma je společensky potřebným a veřejně prospěšným nástrojem pro vytváření pracovních příležitostí, sociálních služeb, terapií či vzdělávání ve venkovském kontextu;
- **EKONOMICKÝ** – zemědělci umožňují diverzifikovat svůj příjem, přispívá i životaschopnosti venkovských oblastí provazováním ekonomických vztahů místních organizací;
- **ENVIRONMENTÁLNÍ** – v rámci holistického přístupu jsou upřednostňovány agroekologické postupy, důraz je kladen na zachování či zlepšení kvality půdy, podporu biodiverzity, welfare zvířat, respektování stanovištních a klimatických podmínek atd.

Protože se myšlenka jevila jako nosná, a především jako důležitá pro udržení živého a laskavého venkova, byla v roce 2014 ustavena na Ministerstvu zemědělství **Pracovní komise sociálního zemědělství**, jejímž účelem dodnes je hledat průsečíky nejrůznějších podpor konceptu na mnoha úrovních. Komisi předsedá od samého počátku Jiří Netík nejstarší. Jejímí členy jsou zástupci z řad zemědělců, sociálních pracovníků, akademiků, manažerů i úředníků. Už v roce 2015 proběhlo na Ministerstvu zemědělství veřejné projednání konceptu, na němž byl představen a zasazen do zemědělské a sociální politiky, kterým je svým zaměřením nejbližší. Nadále probíhá otevřený rozhovor také s ostatními resorty (životním prostředím, školstvím, místním rozvojem a dalšími).

V témže roce začala být diskutována možnost integrace úvěrových nástrojů pro zemědělce zaměstnávající osoby zdravotně postižené (dle § 67 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti) mezi nabídku programů Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu s názvem „Sociální zemědělství“. Později se podařilo začlenit kritérium bonifikace zemědělců, kteří zaměstnávají 20 % zdravotně postižených osob dle výše uvedeného paragrafu, do operací Programu rozvoje venkova (PRV) pro roky 2014–2020 4.1.1 Investice do zemědělských podniků a 4.2.1 Zpracování a uvádění na trh zemědělských produktů. Resort Ministerstva zemědělství podpořil sociální zemědělství také z národních dotací nestátním neziskovým

organizacím. Z programu jsou podporovány projekty spojené zejména se zdravotními, kulturními, vzdělávacími a sociálními službami na venkově.

Cílové skupiny daných projektů se překrývají s cílovými skupinami integračního zaměstnávání v zemědělství, jsou jimi nejčastěji osoby sociálně vyloučené nebo osoby ohrožené sociálním vyloučením:

- osoby se zdravotním postižením,
- mládež a mladí dospělí, kteří nejsou ani v procesu vzdělávání, přípravy na zaměstnání, ani zaměstnání – mládež ohrožená sociálně-patologickými jevy,
- mladí dospělí opouštějící zařízení náhradní výchovné péče, věková skupina 15–26 let,
- mladí lidé pocházející ze sociálně slabých rodin,
- osoby bez příštěší,
- osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody,
- oběti trestné činnosti, oběti domácího násilí,
- osoby pečující o osobu blízkou, které se kvůli této péči dostávají do situace znevýhodněných v přístupu na trh práce,
- zadlužené a předlužené osoby,
- osoby s diagnostikovanou závislostí na návykových látkách, které úspěšně ukončily léčbu,
- osoby dlouhodobě nezaměstnané, které jsou déle než rok vedeny v evidenci úřadu práce a další nespecifikované sociálně vyloučené osoby, které využívají registrované sociální služby podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zůstaneme-li ještě u finanční a koncepční podpory, je třeba uvést, že na základě tematické blízkosti se sociálním podnikáním se podařilo navázat spolupráci se zodpovědnými osobami na Ministerstvu práce a sociálních věcí a z dalších organizací. To vedlo nejen k hostování na nejrůznějších osvětových akcích, díky kterým se podařilo přiblížit sociální zemědělství veřejnosti, ale především integrovat podporu zemědělské prvovýroby do výzev na podporu sociálního podnikání (výzva Operačního programu zaměstnanost (OPZ) č. 129 a OPZ+ č. 24). Tyto finanční dotace jsou velkou výzvou pro sociální podnikatele, kteří vnímají své místo ve vazbě na konkrétní místo, chtějí pečovat o půdu, o krajinu a zasazují se o dobré jméno zemědělství. Tyto a další aspekty jsou představené mezi příkladnými sociálními farmami v druhé části publikace.

Aktuálně nejvýznamnějším počinem v tématu sociálního zemědělství je očekávané přijetí zákonné normy pro vymezení registrovaného sociálního podniku, který je v jedné z forem představen jako sociální farma. Jedná se o registrovaný sociální podnik, který má zároveň registraci zemědělského podnikatele (dle § 2e odst. 1. zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství), na který je evidován alespoň 1 ha zemědělské půdy a přijímá podporu na plochu dle tožného zákona.

■ Na farmě Sociální podnik Jasan.

Foto: Martin Matěj

Další z důležitých oblastí pro rozvoj sociálního zemědělství je vzdělávání. Patří do něho kurzy, semináře, či jiné formy systematického vzdělávání mladých lidí a dalších zájemců o inovace v zemědělství, podnikání a environmentální oblast. V roce 2015 se připravoval nový bakalářský obor na Zemědělské fakultě (dnes Fakulta zemědělská a technologická) Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Z důvodu změny akreditačních pravidel se tato snaha na zmíněné fakultě konvertovala do dílčích přednášek/seminářů v anglickém a českém jazyce. Následně vznikl samostatný předmět Social Farming jako součást magisterského studijního programu Multifunctional Farming (vyučováno v anglickém jazyce). V roce 2022 byly do bakalářského studijního programu Agroekologie zařazeny samostatné předměty „Základy sociálního zemědělství“, „Podnikání v sociálním zemědělství“ a „Projektování sociálních farem“. Obdobně zaměřené přednášky se několik let po sobě opakovaly na Mendelově univerzitě v Brně na Fakultě krajinné ekologie, na Univerzitě Karlově a její Fakultě humanitních studií a Evangelické teologické fakultě, kde je připravován předmět Social Economy and Social Farming v anglickém jazyce. Dílčí přednášky se konají i na České zemědělské univerzitě a na Jaboku – Vyšší odborné škole sociálně pedagogické a teologické, zde s akreditací Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). Další vyšší odborná škola, která vyučuje o sociálním zemědělství, je nedávno založená Farmářská škola. K tvorbě tolik potřebných vzdělávacích podkladů slouží celá řada národních a mezinárodních projektů, jimiž se zabývá následující kapitola.

NÁRODNÍ A MEZINÁRODNÍ PROJEKTY K TÉMATU SOCIÁLNÍ ZEMĚDĚLSTVÍ A PODNIKÁNÍ V ČR OD ROKU 2013

Od počátku rozvoje konceptu sociálního zemědělství v ČR se daří rozvíjet spolupráci s důležitými partnery na národní, a především mezinárodní úrovni, s cílem neodchýlit se od jeho evropského vymezení, směřování a trendů. Ustavilo se několik mezinárodních partnerství, která slouží především pro vytváření robustní teoretické základy, mainstreamingu konceptu a přinášení nových impulsů na českou půdu. Národní projekty zase směřují k osvětě a implementaci dobré zahraniční praxe, k mapování a naplňování potřeb zemědělců, poskytovatelů sociálních služeb a další cílům, především pak k získávání velmi důležitých poznatků z terénu.

Mezinárodní projekty

MAiE – Multifunctional Agriculture in Europe (2011–2013),

byl projekt síťující partnery z Itálie, Německa, Finska, České republiky, Bulharska a Portugalska, projekt, který do několika zemí přinesl pojem „sociální zemědělství“. Partneri vysvětlili spektrum multifunkčního zemědělství v reakci na metodiku Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Projekt posloužil především jako vstup zemí střední a východní Evropy do evropského partnerství sociálního zemědělství.

Social Farming in Visegrad Countries (2016–2017),

projekt nechal nahlédnout na ukázky dobré sociálně zemědělské praxe v České republice, Polsku, Slovensku a Maďarsku a navrhnul jednoduchý model pro změnu z ekologické na sociální farmu. Důležitým cílem bylo nalézt a posílit v těchto zemích síť lidí se stejným zájmem a úsilím, kteří vnímají sociální zemědělství jako příležitost, ze které profitují zemědělci, osoby se znevýhodněním, společnost i venkov jako celek.

Social Integration in Green (2017–2018),

projekt partnerských organizací z České republiky, Slovenska, Polska a Maďarska vyzdvihl důležitost faremního a venkovského prostředí pro lidi, kteří nemají z nejrůznějších důvodů možnost plně se zúčastnit společenského života, žijí v chudobě, ve vyloučených lokalitách, se zdravotním postižením atd. Členové zapojených organizací se aktivně zapojili do zemědělských činností na farmě v Maďarsku a Česku.

SoFarEDU – Social Farming in Education (2017–2020)

byl projekt, ve kterém učitelé z vysokých škol i poradci z oblasti ekologického a sociálního zemědělství z Rakouska, Norska, České republiky, Německa a Maďarska na základě podrobného mapování zjišťovali očekávání od absolventů zemědělských a sociálních škol při vstupu do sociálního zemědělství. Na základě identifikovaných skutečností vypracovali vzor studijního plánu bakalářského oboru Sociálního zemědělství a sepsali učebnici pro modul Úvod do sociálního zemědělství.

Revitalist – Social Farming Mentor Training (2017–2020)

byl projekt, který se zaměřil na mentory v sociálním zemědělství. Po absolvování modelového kurzu by měli být účastníci schopni vést zájemce k ekonomické udržitelnosti sociálních farem. Projekt se rovněž zabýval terapeutickou a sebezkušenostní oblastí v sociálním zemědělství.

NEXTFOOD – Innovative Science & Education for Sustainable Agriculture (2018–2022),

byl projekt financovaný z fondu Horizon 2020, jehož zaměřením byly inovace ve vzdělávání v oblasti zemědělství a potravinářství. Do výzkumu byly zapojeny vysoké školy a univerzity z celého světa. Dílčím výstupem byla případová studie zkoumající inovace ve výuce sociálního zemědělství.

SoFarTEAM – Social Work in Farming – Teaching material about client groups and their involvement in social farming (2020–2023)

byl projekt, v němž se partneři ze čtyř evropských zemí soustředili na zjišťování přínosů sociálního zemědělství pro šest vybraných skupin osob se znevýhodněním. Vznikla tak podrobná učebnice obsahující základní informace o lidech se specifickými potřebami a jak jsou saturovány na sociálních farmách.

Eco-Social Farming (2022–2024)

je projekt vycházející z předpokladů sociální práce, odolných komunit a ekologie. Cílem je ukázat ve spolupráci s farmáři, že sociální farma je příkladem environmentální sociální práce v malém, tedy místem, které nabízí zdravé a bezpečné životní prostředí pro všechny, bez ohledu na jejich postižení či sociálně ekonomický status.

■ Z multifunkční farmy Květná zahrada.

Foto: Martin Matěj

Focus Group on Social Farming and Innovation, European Common Agricultural Policy Network (2023),

nabízí možnost spolupráce odborníků ze 14 evropských zemí, kteří se v průběhu roku 2023 setkávají za účelem diskuse o možnostech propojení výzkumu s praxí. Členové skupiny mají vyhodnotit stav sociálního zemědělství na evropské úrovni, zmapovat hlavní výzvy a příležitosti, sdílet příklady dobré praxe, popsat aktuální trendy a důležité oblasti pro rozvoj sociálního zemědělství, případně identifikovat opatření a výzkumné záměry pro další období. Česko zastupují Jan Moudrý z Fakulty zemědělské a technologické Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Eliška Hudcová z Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy.

Aktivity realizované prostřednictvím Celostátní síť pro venkov

Velkým impulzem pro osvětu a poznání sociálního zemědělství v České republice byla podpora aktivit financovaných z **Celostátní sítě pro venkov (CSV)**. Z evropských dotačních prostředků, které bylo možné prostřednictvím CSV čerpat, byly zajištěny například workshopy, exkurze, tvorba publikací a překlady odborné zahraniční literatury. Od roku 2017 pracovala v rámci CSV tematická pracovní skupin s názvem **Sociální zemědělství – návrh opatření pro podmínky ČR** („TPS Sociální zemědělství“). Mezi její nejdůležitější aktivity patřila příprava a umožnění setkávání a diskusí o dané problematice odborníkům z praxe, ze vzdělávacího sektoru, poradcům či zástupcům krajských úřadů.

V roce 2018 byl připraven cyklus dvoudenních workshopů spojených s exkurzemi. První se konal na Zemědělské fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a odborná exkurze se konala na biodynamické farmě Bemagro s.r.o. v obci Malonty. Druhý workshop proběhl na farmě Květná zahrada, z.ú., kterou si účastníci měli možnost prohlédnout i v průběhu připravené exkurze. Třetí workshop účastníci absolvovali v Teplicích nad Bečvou. Trasa exkurze v tomto případě zamířila na farmu Zdeňka v Hustopečích nad Bečvou a Venkovskou školu Bludička v Bludovicích. Poslední workshop se konal na Mendelově univerzitě v Brně a byl zakončen návštěvou Levandulové farmy ve Starovičkách a Školního statku Žabčice v Žabčicích.

Účastníci v rámci exkurzí viděli i několik projektů podpořených z Programu rozvoje venkova. Jednalo se například o projekt jímky na kejdu a projekt zaměřený na úpravy ve faremní mlékárně (Bemagro, a.s.), projekt na rozšíření hospodářského objektu a peletovací linku (Květná zahrada, z.ú.). Na Školním statku Žabčice v Žabčicích byl představen jako výstup projektu speciální krmný vůz. Zkušenosti s dotační podporou pro zahájení zemědělské činnosti mladého zemědělce měli účastníci možnost prodiskutovat na farmě Zdeňka.

Část poznatků z absolvovaných workshopů a informací získaných od jejich účastníků byly zapracovány do publikace „Sociální zemědělství a podnikání v českých regionech“ (Hudcová a kol., 2019a). Z dotačních prostředků Celostátní sítě pro venkov byl podpořen i vznik publikace „Sociální zemědělství a podnikání v českých regionech, podnikatelský plán a jeho základní strategie“ (Chovanec a kol., 2019). V roce 2019 také vznikla „Příručka pro zemědělce a veřejnou správu v oblasti podpory a realizace sociálního zemědělství v ČR“ (Hudcová a kol., 2019b),

- Překlady zahraničních odborných publikací z oblasti sociálního zemědělství.

Foto: archiv Asociace sociálního zemědělství

kteřá se řadí mezi výstupy výše zmíněné TPS Sociální zemědělství. Obsahuje příklady dobré praxe se specifikací vstupu do sociálního zemědělství z iniciativy zemědělské, sociálně podnikatelské, sociální, vzdělávací nebo dobrovolnické. Na stránkách publikace se objevují legislativní normy, možnosti financování a náčrt marketingu.

Díky finanční podpoře CSV vycestovalo na konci června 2019 na třicet účastníků na dvoudenní exkurzi na sociální farmy na jižní Moravě (Levandulová farma ve Starovičkách a Sociální podnik Jasan) a do organizací na pomezí komunitní zahrady, služby sociální rehabilitace a sociální farmy na periferii Vídně (Bio Forschung Austria, Gärtnerhof GIN a 3er-hof Farm). Na podzim téhož roku se konala dvoudenní exkurze na sociální farmy v Pardubickém a Královéhradeckém kraji, konkrétně do Šťastného domova Líšnice a Sdružení Neratov. Jednalo se o akci „Výměna zkušeností v oblasti sociálního zemědělství, možnosti v podmínkách ČR a sdílení dobré praxe“. S ohledem na velmi pozitivní zpětné vazby z realizovaných exkurzí se do budoucna připravují další obdobné výjezdy.

Tematická pracovní skupina Sociální zemědělství realizovala ještě dvě významné aktivity. Jednou z nich bylo zpracování publikace „Analýza sociálního zemědělství v podmínkách ČR“ (Šťastná a kol., 2022). Autoři zde popisují české zemědělství, možnosti a limity sociálního zemědělství v ČR. Věnují se zdrojům financování, příkladům dobré praxe a aktivitám, které byly podpořeny ze zdrojů CSV. Druhou akcí byla výstava o sociálním zemědělství, která byla slavnostně zahájena na střeše Národního zemědělského muzea v Praze na konci června 2021.

V roce 2021 byly pro zájemce o danou problematiku připraveny překlady čtyř zahraničních publikací: „Účinky sociálních farem – vědecký výzkum o přínosech sociálních farem pro klienty“, „Ruce od hlíny aneb průvodce pěstováním rostlin a chovem zvířat ve školách“, „Nezletilí migranti bez doprovodu v sociálním zemědělství“ a „Sociální zemědělství – sbírka příkladů dobré praxe v zemích Visegrádu“. Všechny publikace jsou dostupné na portálu www.eagri.cz v záložce Venkov – Prioritní témata Sítě – Sociální zemědělství.

Projekty národní – ostatní

Vedle aktivit podpořených z rozpočtu Ministerstva zemědělství a Celostátní sítě pro venkov se podařilo realizovat několik projektů s vazbou na sociální práci, sociální služby, sociální podnikání a na vzdělávání zaměstnanců nejen sociálních farem. Byly podpořeny z Evropského sociálního fondu. Všechny tyto aktivity lze dohledat na webové stránce **Asociace sociálního zemědělství**.

Celá škála zmíněných projektů dokládá, že sociální zemědělství je živé a má velký potenciál dalšího růstu. Odpovídá na potřeby venkova, lidí v něm žijících, na nároky inkluze a zdravých komunit. Reaguje na nutnost udržitelnosti zemědělských systémů, přírodního prostředí a na zachování biodiverzity. Druhotně působí na podporu lokálních ekonomik a propojování místních organizací a obyvatel, což nadále posiluje soudržnost při nenadálých krizových situacích. Tam všude může být sociální farma přínosným článkem ve společenské struktuře.

PŘEDSTAVENÍ ÚSPĚŠNÝCH SOCIÁLNÍCH FAREM

Organizace představené v této kapitole jsou české i zahraniční sociální farmy, kterým se daří dlouhodobě fungovat na sociálním, zemědělském a ekologickém pomezí. Rozsah publikace dovoluje prezentovat jen několik příkladů. I tento malý soubor však může posloužit jako inspirace pro vlastní objevování dalších tuzemských a zahraničních sociálních farem.

Svobodný statek na soutoku, o.p.s., České Kopisty 5, 412 01 Terezín

Na území Svobodného statku na soutoku o.p.s., které se rozkládá mezi řekami Labe a Stará Ohře, může návštěvník objevit na 9 hektarech půdy téměř padesát druhů zeleniny pěstované v biokvalitě dle nároků biodynamického zemědělství. Půdní bloky oddělují remízky, křovinné a květinové pásy, staré odrůdy stromů a umělecká tvorba v krajině. Na farmě samotné jsou chováni koně, kráva, drůbež či prasata. Sadba se většinou vozí ze zahraničí, některé rostliny však zahradníci vypěstují ve vlastních sklenících. Již dvě léta v areálu funguje BIO zpracovna ovoce a zeleniny, kde se vyrábí pasty, pesta, sirupy, marmelády, kysané zelí a kimchi. Vedle zpracovny zde funguje také svíčkařská dílna pro práci s čistým včelím voskem na výrobu krásně tvarovaných a voňavých svící.

■ Krajinné prvky na Svobodném statku na soutoku pro bohatou biodiverzitu. Foto: Martin Matěj

■ Správná zemědělská praxe na Svobodném statku na soutoku.

Foto: Martin Matěj

Na pole jezdí pracovat každodenně šest zaměstnanců se zdravotním postižením a celkově na statku působí čtrnáct zaměstnanců na různé pracovní úvazky. Někteří zaměstnanci se zdravotním postižením na statku bydlí, respektive čerpají službu chráněného bydlení v organizaci Camphill na soutoku, která sídlí v areálu Svobodného statku na soutoku o.p.s. Nedílnou součástí organizace je komunita, která zemědělce podporuje (tzv. komunitou podporované zemědělství – KPZ), jež po celou zemědělskou sezónu odebírá čerstvé ovoce, zeleninu a další produkty. Důležitou roli zde hrají dobrovolníci, stážisti a návštěvníci exkurzí, kteří sem pravidelně jezdí pomáhat.

Svobodný statek na soutoku uspěl s žádostí o dotaci z Programu rozvoje venkova 2014–2020. Z Operace 4.1.1 Investice do zemědělských podniků získali podporu pro projekt „Investice do rozvoje farmy“, na jehož základě obdrželi finance na stavbu fóliovníku na zeleninu a také z něho nakoupili chladicí zařízení do skladu zeleniny pro úpravu řízení atmosféry, teploty, vzdušné vlhkosti a proudění vzduchu. Díky projektu došlo k prodloužení odbytového období a zajištění vyšší kvality jejich produktů.

Šťastný domov Líšnice, z.ú., Líšnice 205, 561 84 Líšnice

Zemědělská usedlost Šťastný domov Líšnice se nachází v katastrálním území obce Líšnice a v jejím okolí se rozkládá cca 11 ha trvalých travních porostů, kde se pasou především koně, osli, krávy, kozy a ovce. Celkem farma obhospodařuje 35 hektarů. Organizace vznikla v roce 2004 proto, aby zde našly smysluplnou životní náplň děti z pěstounské péče s mentálním postižením.

■ Šťastný domov Líšnice, pohled na venkovskou usedlost

Foto: archiv Asociace sociálního zemědělství

■ Volnočasová dílna pro děti na Šťastném domově Líšnice. Foto: archiv Asociace sociálního zemědělství

V zemědělské oblasti pracují lidé se zdravotním postižením na pozicích ošetřovatel zvířat, včelař, zahradník a pracovník v přidružených službách (šicí dílna, mýdlárna, úklidové práce). K hospodářství náleží jezdecký klub (cca 25 koní) a dlouhodobě se zde odehrávají volnočasové a vzdělávací programy pro předškolní a školní třídy i pro děti a jejich rodiny z široké veřejnosti. Na farmě se konají rekreační, vzdělávací a sportovní tábory pro děti nejen se speciálními potřebami se zaměřením na jezdecký sport. Pro veřejnost je pak v letních měsících otevřen tzv. Babiččin statek, což je výletní místo, kde může návštěvník vidět celou řadu zvířat. Je zde například naučná stezka pro děti, občerstvení, bludiště, pocitový chodník, hřiště a další.

Farma Šťastný domov Líšnice uspěla s žádostí o dotaci z Programu rozvoje venkova 2014–2020. Z operace 4.1.1 Investice do zemědělských podniků zde pořídili v rámci projektu „Investice do zemědělských podniků – Líšnice“ lis na kulaté balíky pro snazší a efektivnější skladování krmiva pro zvířata. Snížili náklady na služby, zjednodušili pracovní postup a zkvalitnili výsledky své práce.

Sady sv. Prokopa, s.r.o., Jarošovice 829, 375 01 Týn nad Vltavou

Ze zpustlých sadů na stráních kolem obce Temelín se postupně stal sadařský skvost jižních Čech – farma Sady sv. Prokopa s.r.o. Společnost je i demonstrační farmou pro roky 2021–2023 v projektu Ministerstva zemědělství. V sadech rostou jabloně, hrušně, třešně, švestky, je zde velké jahodové pole a v menší míře se tu pěstuje také zelenina. Část sklízně jde na prodej, ze zbývajících množství jsou zpracovávány mošty, džemy, pyré, jablečné křížaly a sušené švestky. O sady a výpěstky se kromě agronoma stará deset osob se znevýhodněním, kteří díky celé řadě přidružených činností mohou na farmě pracovat po celý rok.

V Sadech se zaměřují na správnou zemědělskou praxi, bio kvalitu produkce, zdravé a regionální potraviny, podporu místní zaměstnanosti, tedy na sociální aspekty podnikání. Pracovníci se znevýhodněním mají jak pravidelnou mzdu, tak mohou požádat o pomoc při řešení problémů v rodině, s bydlením nebo o doprovod na úřady. Důležitá je cirkularita hospodaření, při kterém je vzniklý organický odpad kompostován a může se znovu využít k hnojení. Pracovníci Sadů tak úspěšně a ojediněle propojují ekologický, sociální a edukativní rozměr zemědělství.

Sady uspěly se dvěma žádostmi o dotaci z Programu rozvoje venkova 2014–2020. Z operace 19.2.1 Podpora provádění operací v rámci komunitně vedeného místního rozvoje získali podporu pro projekt „Zpracování kořenové zeleniny“, díky němuž si mohli koupit klimatizaci do skladu zeleniny a brambor, instalovat technologický box a pořídit stroje na zpracování zeleniny. Firma rovněž získala finance pro projekt „Zpracovna ovoce SADY SV. PROKOPA“. Oba projekty přispěly ke vzniku pracovního místa, zlepšení efektivity výroby, kvalitě výsledného produktu a zvýšení konkurenceschopnosti firmy.

■ Ovocné sady jsou ozdobou krajiny.

ilustrační foto: archiv CSV

Sociální podnik Jasan, s.r.o., Příkazy 75, 783 33 Příkazy

Sociální podnik Jasan od svého počátku spojuje zemědělské a sociální stránky a k tomu se logicky připojuje environmentální aspekt ve smyslu odpovědného zacházení se svěřeným kusem země. V Jasanu pěstují zeleninu a chovají hospodářská zvířata, obojí dle zásad ekologického zemědělství a s velkým zapojením ruční práce. Citlivě vnímají potřeby krajiny, kterou oživují osazováním extenzivních mezí, biokoridory, stromy odrůd typických pro region jižní Moravy, keři a bylinami. V základu farmaření stojí pěstování ovoce a zeleniny, chov slepic a hospodářských zvířat. Výpěstky následně zpracovávají ve vlastní certifikované zpracovně. Jde o džemy, povidla, sirupy, pomazánky, pesta, chutney a další. Prodávají rovněž vejce a vlastní chleba. Na celém procesu vzniku produktu od semínka po finální výrobek pro koncového zákazníka se podílí kromě zakladatelů také zaměstnanci se zdravotním postižením nebo jiným znevýhodněním, kteří bydlí v nedalekém okolí.

Mezi stálé zákazníky patří členové KPZ z Brna a okolí Velkých Hostěradek, návštěvníci kamenných prodejen v Brně a Olomouci, návštěvníci farmářských trhů a ti, kteří si objednávají na faremním e-shopu. Sociální podnik Jasan úzce spolupracuje s dalšími blízkými organizacemi ve svém okolí a celkově se snaží pozitivně působit na společenský život na vesnici.

Sociální podnik Jasan čerpal dotaci z Programu rozvoje venkova 2014–2020. Z operace 6.1.1 Zahájení činnosti mladých zemědělců si mohli pořídit malotraktor s čelním nakladačem a lopatou, fóliovníky pro pěstování zeleniny, chladničku, mrazicí skříň, nerezový dvojdřez, stolní kombinovaný robot, plničku tekutin a dřevěný prodejní stánek, což pomohlo celkově nastartovat vznik zemědělského podniku a podpořilo zaměstnanost v lokalitě.

■ Slepicе zachráněné z velkochovů na Sociálním podniku Jasan.

Foto: Martin Matěj

IRSKO

Campview Farm, Ballyshannon, F94, Ulster

- Pastevecká maringotka pro posílení venkovského zážitku na farmě Campview.

Foto: archiv Asociace sociálního zemědělství

Campview Farm je jedna z mnoha irských sociálních farem, které v posledních letech čerpaly podporu z programu LEADER na projekty, které sice přímo nesouvisely se sociálním zemědělstvím, ale jsou v rámci činnosti farmy tyto výstupy využívány. Campview Farm kombinuje sociální zemědělství spolu s agroturistikou. Jedná se o rodinnou mléčnou farmu, která leží nedaleko pobřežní stezky lemující Atlantický oceán. Ta je také hlavním lákadlem pro dlouhé procházky za doprovodu lam. Farma je akreditovaná jako sociální, to znamená že nabízí animoterapii a jiné terapeutické přístupy založené na principu léčebného kontaktu člověka s přírodou pro osoby se zdravotním a jiným postižením.

Z programu LEADER získala v nedávné době finanční podporu na zakoupení a instalaci dvou pasteveckých maringotek. Díky tomu může farmář rozšířit nabídku svých agroturistických služeb i pro lidi, kteří by ve venkovských oblastech jen obtížně hledali možnost ubytování.

PORTUGALSKO

CERCICA, Main Street 320, Livramento, 2765-383 Estoril

■ Venkovní záhony a fóliovníky organizace CERCICA.

Foto: archiv Asociace sociálního zemědělství

CERCICA je sociální družstvo založené v roce 1976 rodiči dětí se speciálními potřebami jako alternativa k jejich běžnému vzdělávání. Sídlí v obci Cascais nedaleko Lisabonu v Portugalsku. V roce 2006 zahájilo drobné podnikání v oblasti zahradnických služeb a rostlinné výroby, jehož cílem je poskytovat terapeutické a pracovní aktivity, školení a profesní příležitosti pro lidi s mentálním postižením. Svůj významný rozvoj v zemědělské oblasti družstvo zažilo po přiznání dotace z portugalské obdoby Programu rozvoje venkova, operace 4.1 Spolupráce pro rozvoj a inovace. V roce 2013 tak bylo možné zahájit nový projekt ekologického zemědělství zaměřený na pěstování bylin a aromatických a léčivých rostlin. Tento projekt umožnil rozšířit pracovní a terapeutické aktivity a byla vytvořena zaměstnanecká místa pro osoby se zdravotním postižením. Až 80 % z celého „výrobního“ procesu od sadby po prodej produktů mohou zajišťovat lidé s mentálním postižením.

BELGIE

La Ferme du Buis, Rue Bois de la Haye 2, 7534 Barry,

La Ferme du Buis provozuje farmářská rodina se čtyřmi dětmi. Na statku pěstují zeleninu všeho druhu (tuřín, řepu, celer, pórek, pastiňák, zelí, petržel, ředkvičky, saláty, cibuli, brambory aj.) a to jak na venkovních polích, tak ve skleníku. V bio kvalitě je nejenom veškerá zelenina, ale i pšenice, špalda a pohanka pro výrobu mouky. K hospodářství také patří kozy a krávy, z jejichž mléka vyrábí ve své zpracovně máslo, čerstvý, zralý a tvrdý sýr, hermelín, jogurty, šlehačku a mascarpone. Naprostou většinu krmiva pro hospodářská zvířata sedláci sami vypěstují, protože se chtějí vyhnout dovozu krmiv vyráběných na úkor místních zemědělců a životního prostředí.

La Ferme du Buis je zapojena do projektu financovaného místní akční skupinou a valonským regionem. Z projektu je hrazeno ubytování pro více než 20 osob na dvanácti farmách. Dále jsou ze stejného zdroje podpořena pracovní místa v administrativě, zemědělství i sociální oblasti. Na základě spolupráce těchto partnerů je tak vytvářen systém pro vzdělávání zemědělců i poskytovatelů sociálních služeb, aby byly obě strany vybaveny psychologickými, právními i organizačními znalostmi pro přijetí osob s postižením na farmách. Výstupem má být prevence sociální exkluze na venkově. V projektu se hovoří o destigmatizaci a sdílení krás venkova, kde sociální farma má úlohu prostředníka.

Výběr projektů dobré praxe od našich sousedů ze Slovenska, Polska a Maďarska je možné objevit v publikaci „Sociální zemědělství – sbírka příkladů dobré praxe v zemích Visegrádu“, která je dostupná na portálu www.eagri.cz.

■ Mléčné výrobky z Ferme du Buis.

Foto: archiv Asociace sociálního zemědělství

SOCIÁLNÍ ZEMĚDĚLSTVÍ V PROGRAMU ROZVOJE VENKOVA 2014–2020 A STRATEGICKÉM PLÁNU SPOLEČNÉ ZEMĚDĚLSKÉ POLITIKY NA OBDOBÍ 2023–2027

V základu sociálního zemědělství jsou farmáři, sedláci, zemědělci, kteří hospodaří na zemědělské půdě a jsou nositeli tradice a bohatství venkova. Napomáhají zachovávat, obnovovat nebo zlepšovat ekosystémy závislé na zemědělství, ale spolu s produkcí potravin a vláknin přinášejí i mnoho mimoprodukčních aktivit. Produkce potravin stála v základech Společné zemědělské politiky (SZP), která stanovila v roce 1957 několik společných cílů, jež se postupně orientovaly dle aktuální potřeby, zájmů větších i menších zemědělců a převažující politické vůle. V období 2014–2020 jimi bylo v ČR zajistit lepší ochranu životního prostředí, udržet konkurenceschopnost v zemědělství a srovnatelné podmínky českých zemědělců, potravinářů a lesníků s ostatními zeměmi Evropské unie, udržitelně využít přírodní zdroje, předejít klimatickým výkyvům a vyváženě rozvíjet venkovská území. Tyto cíle byly vtěleny do šesti priorit a mohly být realizovány díky finanční podpoře z Programu rozvoje venkova, ať už šlo o investice do zemědělských podniků, podporu pro mladé zemědělce, diverzifikaci zemědělských činností a další.

Strategický plán Společné zemědělské politiky na období 2023–2027 (SP SZP 2023–2027) platný od 1.1.2023 reaguje na aktuální situaci spojenou se změnou klimatu, která má významný dopad na přírodu a zdravou krajinu. Cílem je předejít snižující se biodiverzitě, úbytku živočišných i rostlinných druhů, snížení pestrosti lesního porostu, globálnímu oteplování, které ohrožuje velké ekosystémy, a degradaci půdy. Protože se ukazuje, že menší zemědělské podniky, rodinné a sociální farmy, dokáží lépe čelit nastalým výzvám, měla by se těm, kteří hospodaří odpovědně, dostat větší míra pozornosti. Nové cíle jsou stanoveny tak, aby také měly vazbu na sociální, environmentální a hospodářskou udržitelnost v zemědělství a venkovských oblastech.

Témata sociálního zemědělství lze v SP SZP 2023–2027 najít v oblasti sociální podmíněnosti, kde jsou platby vázány na dodržování definovaných pracovních norem. Zemědělci věnující se sociální problematice jsou dále aktivní v prevenci a zmírňování změn klimatu a posilují aktivity směrem k adaptaci na tyto změny, čemuž je v SP SZP 2023–2027 rovněž věnován velký prostor. Asi nejvýrazněji se sociální zemědělství dotýká oblasti vytváření pracovních míst, prevence odlivu obyvatel, zvyšování životní úrovně lidí žijících na venkově a rovnosti ve venkovských oblastech, sociálního začleňování a místního rozvoje. Jako důležitá se rovněž jeví podpora podnikatelských aktivit s důrazem na prvovýrobu a následné zpracování, stabilizování příjmů pomocí diverzifikace. Nadále trvá podpora zahájení činnosti mladých zemědělců. V sociálním zemědělství se jako nosná objevuje strategie „Z farmy na vidličku“ (Farm to Fork), jež podporuje krátké dodavatelské řetězce s cílem zkrátit cestu od producenta ke konzumentovi a posílit vazby městského, venkovského a zemědělského prostředí. V sociálním zemědělství se klade velký důraz na kvalitu, lokální původ a odpovědnost produkce. Sociální zemědělství přináší

atraktivitu i mimo zemědělství. Dostává se do vzdělávání, sociální oblasti, což mění pohledy na zemědělství jako konzervativní oblast, která zaostává za společenskými trendy.

10 cílů Společné zemědělské politiky na období 2023–2027

- Zajištění spravedlivého příjmu zemědělců
- Zvýšení konkurenceschopnosti
- Zlepšení postavení zemědělců v hodnotových řetězcích
- Opatření v oblasti klimatu
- Péče o životní prostředí
- Ochrana krajiny a biologické rozmanitosti
- Podpora generační obměny
- Rozvoj venkova
- Zajištění kvality potravin a ochrana zdraví
- Znalosti a inovace

Sociální zemědělství je optimálním řešením pro výzvy spojené s evropskými politikami. Kromě aktuálního SP SZP 2023–2027 jmenujme dále Dlouhodobou vizi pro venkovské oblasti, Zelenou dohodu pro Evropu, Evropskou strategii v oblasti péče pro poskytovatele a příjemce péče, Strategii pro práva osob se zdravotním postižením 2021–2030 či Strategii Farm to Fork.

■ Návštěvníci na farmě Mezi poli.

Foto: Martin Matěj

ZÁVĚR

Sociální zemědělství za deset let svého systematického rozvoje urazilo v České republice nemalý kus cesty. V současné době jsme za sebou již nechali pionýrskou fázi a byť jde stále o odvětví relativně mladé a dynamicky se rozvíjející, našlo si sociální zemědělství i v naší zemi své místo. Se stále pevnějším zakotvením a koncepčnějším pojetím se překotnost rozvoje sociálního zemědělství postupně zpomaluje, sektor jako takový však mohutní. Do konceptu vstupují další farmy i organizace, pojem sociální zemědělství přestal být neznámým novotvarem a je srozumitelný a vnímaný stále širším spektrem aktérů i veřejností, a to nejen odbornou. Dosavadní pokrok se podařil díky zápalu a nadšení zapojených jednotlivců v synergii se vstřícností relevantních autorit jak na lokální, tak na celostátní, resp. vládní úrovni. Významnou roli sehrálo doplnění aktivity vycházejí zdola z praxe o infrastrukturu, která umožňuje komunikaci jak v horizontální, tak vertikální rovině. Aktéři zapojení do praxe sociálního zemědělství již nejsou osamělými jednotlivci, ale mají k dispozici nástroje v podobě Pracovní komise sociálního zemědělství Ministerstva zemědělství, Asociace sociálního zemědělství a dalších organizací, které umožňují formulovat potřeby sektoru a zesilovat hlas všech zapojených. I díky tomu můžeme do jisté míry predikovat budoucí rozvoj sociálního zemědělství a pracovat na nastavování podpor k jeho úspěšnému zvládnutí.

Sociální zemědělství je velice cennou a nenahraditelnou součástí rozvoje řady mimoprodukčních funkcí zemědělství. A to i přesto, že jeho smyslem nebylo, není a pravděpodobně ani v budoucnosti nebude stát se významnou složkou produkčního pilíře zemědělství. Ačkoli svým plošným rozsahem a produkčním dopadem zůstává spíše na okraji, jeho sociální dopady a přínosy pro kvalitu a pestrost života ve venkovské krajině jsou významné a do budoucna očekáváme jejich další růst.

ZDROJE

Hudcová, E., J. Moudrý, T. Veselá a T. Chovanec (2019a). *Sociální zemědělství a podnikání v českých regionech*. Praha: Ministerstvo zemědělství.

Hudcová, E., M. Šťastná, J. Moudrý a T. Chovanec (2019b). *Příručka pro zemědělce a veřejnou správu v oblasti podpory a realizace sociálního zemědělství v ČR*. Praha: Státní zemědělský intervenční fond.

Chovanec, T., E. Hudcová, J. Moudrý (2019). *Sociální zemědělství a podnikání v českých regionech. Podnikatelský plán a jeho základní strategie*. Praha: Ministerstvo zemědělství.

Šťastná, M., D. Adámková, M. Vinkelhoferová, J. Moudrý, I. Horníková, J. Merunková a J. Zetěk (2022). *Sociální zemědělství. Analýza podmínek sociálního zemědělství v ČR*. Praha: Celostátní síť pro venkov, Státní zemědělský intervenční fond.

Ujj, A., J. Moudrý, V. Čurná, T. Chovanec, B. Csapó, A. Kléger, E. Kmita-Dziasek, J. Król a M. Lacko-Bartošová (2021). *Sociální zemědělství – sbírka příkladů dobré praxe v zemích Visegrádu*. Překlad originálu – Praha: Celostátní síť pro venkov, Ministerstvo zemědělství.

Webové stránky

Celostátní síť pro venkov: www.eagri.cz/public/web/mze/venkov

Sociální zemědělství: www.socialni-zemedelstvi.cz

NextFood Project: www.nextfood-project.eu

Revitalist: www.revitalist.eu

SoFarEDU: www.sofaredu.eu

Campview Farm: www.campviewfarm.ie

Cercica: www.cercica.pt

Farmářská škola: www.farmarskaskola.cz

Focus Group on Social Farming, CAP Network: www.eu-cap-network.ec.europa.eu

La Ferme du Buis: www.lafermedubuis.be

Sady sv. Prokopa: www.sady-prokopa.cz

SP Jasan: www.spjasan.cz

Svobodný statek na soutoku: www.svobodny-statek.cz

Šťastný domov Líšnice: www.stastny-domov.cz

OBSAH

Slovo předsedy Pracovní komise sociálního zemědělství	1
O sociálním zemědělství	2
Představení aktivit v oblasti sociálního zemědělství na území ČR od roku 2013	3
Národní a mezinárodní projekty k tématu sociální zemědělství a podnikání v ČR od roku 2013	6
Představení úspěšných sociálních farem	11
Sociální zemědělství v Programu rozvoje venkova 2014–2020 a Strategickém plánu Společné zemědělské politiky na období 2023–2027	20
Závěr	22
Zdroje	23

■ Areál Sociálního podniku Jasan shora.

Foto: Martin Matěj

POZNÁMKY

Vydalo: Ministerstvo zemědělství, Celostátní síť pro venkov,
Těšnov 65/17, 110 00 Praha 1 – Nově Město

ISBN: 978-80-7434-698-9

Rok vydání: 2023

Brožura byla realizována v rámci projektu Technické pomoci Programu rozvoje venkova (podopatření 20.2 Podpora pro zřízení a provoz Celostátní sítě pro venkov). Materiál v elektronické verzi je k dispozici na webových stránkách Ministerstva zemědělství (www.eagri.cz/venkov) a Státního zemědělského intervenčního fondu (www.szif.cz).